

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 kwietnia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Górczanowska
Sędziowie:	SSA Wojciech Kościółek (spr.) SSA Sławomir Jamróg
Protokolant:	st.sekr.sądowy Katarzyna Wilczura

po rozpoznaniu w dniu 20 kwietnia 2017 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa A. M. (1) , Z. M. i A. K.

przeciwko P. L. (1) i (...) S.A.

w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów i strony pozwanej (...) S.A. w W.

od wyroku Sądu Okręgowego w Nowym Sączu

z dnia 26 lipca 2016 r. sygn. akt I C 57/14

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że :

I. zasądza od pozwanych P. L. (1) i (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz:

a/ powódki Z. M. kwotę 50 962,30 zł (pięćdziesiąt tysięcy dziewięćset sześćdziesiąt dwa złote trzydzieści groszy) z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013r. do 31 grudnia 2015r. i ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016r.;

b/ powoda A. M. (1) kwotę 50 962,30 zł (pięćdziesiąt tysięcy dziewięćset sześćdziesiąt dwa złote trzydzieści groszy) z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013r. do 31 grudnia 2015r. i ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016r.;

c/ powódki A. K. kwotę 18.332,30 zł (osiemnaście tysięcy trzysta trzydzieści dwa złote trzydzieści groszy) z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013r. do 31 grudnia 2015r. i ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia

1 stycznia 2016.r; z zastrzeżeniem, że spełnienie powyższych świadczeń przez jednego z pozwanych w określonym zakresie zwalnia drugiego z pozwanych w spełnionej części albo w całości,

II. zasądza od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz:

a/ powódki Z. M. 16 066,70 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt sześć złotych siedemdziesiąt groszy) z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013r. do 31 grudnia 2015r. i ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016.r;

b/ powoda A. M. (1) kwotę 16 066,70 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt sześć złotych siedemdziesiąt groszy) z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013r. do 31 grudnia 2015r. i ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016.r;

c/ powódki A. K. kwotę 16 066,70 zł (szesnaście tysięcy sześćdziesiąt sześć złotych siedemdziesiąt groszy) z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013r. do 31 grudnia 2015r. i ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016.r;

z tym zastrzeżeniem, że odpowiedzialność pozwanego w tym zakresie jest wspólna z pozwanym P. L. (1), a którego powinność świadczenia na rzecz powodów stwierdzono w punkcie III prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w G. z dnia 15 lutego 2013 r, sygnatura akt II K 947/12, a nadto z zastrzeżeniem, że spełnienie powyższych świadczeń przez jednego z pozwanych w określonym zakresie zwalnia drugiego z pozwanych w spełnionej części albo w całości,

III. oddala powództwa w pozostałym zakresie;

IV. znosi wzajemnie między stronami koszty procesu;

V. nakazuje pobrać od pozwanych P. L. (1) i (...) Spółki Akcyjnej w W. solidarnie na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Nowym Sączu kwoty 7 900 zł tytułem części opłaty od pozwu a nadto kwotę 290,42 zł tytułem części wydatków poniesionych przez Skarb Państwa;

VI. przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Nowym Sączu adwokatowi M. E. (1) z Kancelarii Adwokackiej w N. ul. (...) kwotę 8856,00 zł (osiem tysięcy osiemset pięćdziesiąt sześć złotych) w tym kwotę 1656,00 zł podatku od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu P. L. (1) z urzędu;

VII pozostałymi kosztami sądowymi obciąża Skarb Państwa.”

2. oddala apelacje w pozostałych zakresach;

3. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania apelacyjnego;

4. przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Nowym Sączu adwokatowi M. E. (1) z Kancelarii Adwokackiej w N. ul. (...) kwotę 8856,00 zł (osiem tysięcy osiemset pięćdziesiąt sześć złotych) w tym kwotę 1656,00 zł podatku od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu P. L. (1) z urzędu w postępowaniu apelacyjnym;

5. pozostałymi kosztami sądowymi obciąża Skarb Państwa.

SSA Wojciech Kościołek SSA Barbara Górczanowska SSA Sławomir Jamróg

Sygnatura akt: I ACa 1688/16

UZASADNIENIE

Powodowie A. M. (1), Z. M. i A. K. wystąpili z pozwem przeciwko P. L. (1) i (...)S.A. w W. (dalej: (...) S.A.) o zasądzenie od pozwanych in solidum następujących kwot: 67.695,00 zł na rzecz A. M. (1), 67.695,00 zł na rzecz Z. M., 50.000,00 zł na rzecz A. K., wraz z ustawowymi odsetkami od wszystkich wymienionych kwot liczonymi od dnia 9 września 2013

r. – tytułem odszkodowania oraz kwot: 139.500,00 zł na rzecz A. M. (1), 139.500,00 zł na rzecz Z. M. i 94.000,00 zł na rzecz A. K., wraz z ustawowymi odsetkami od wymienionych kwot liczonymi od dnia 9 września 2013 r. – tytułem zadośćuczynienia. Ponadto powodowie wnieśli o zasądzenie na ich rzecz od pozwanych kosztów procesu, w tym kwoty 51,00 zł tytułem opłaty skarbowej od pełnomocnictw procesowych.

Swoje roszczenia powodowie wywiedli ze zdarzenia drogowego z dnia 10 sierpnia 2012 r., za które odpowiedzialność, stwierdzoną prawomocnym wyrokiem karnym, ponosi pozwany P. L. (2), a w wyniku którego śmierć poniósł 19-letni P. M. – syn powodów A. M. (1) i Z. M. oraz brat powódki A. K.. Powodowie wskazali, że strona pozwana (...) S.A. ustaliła odszkodowanie i zadośćuczynienie na łączną kwotę 122.300,00 zł, jednak świadczenia te zostały pomniejszone z tytułu przyczynienia się zmarłego do powstania wypadku w 70%, w związku z czym finalnie powodowie otrzymali następujące kwoty: powód A. M. (1) kwotę 3.000,00 zł z tytułu odszkodowania oraz kwotę 10.500,00 zł z tytułu zadośćuczynienia, powódka Z. M. kwotę 3.000,00 zł z tytułu odszkodowania oraz kwotę 10.500,00 zł z tytułu zadośćuczynienia oraz powódka A. K. kwotę 6.000,00 zł z tytułu zadośćuczynienia. Ponadto powodom wypłacono 3690,00 zł jako rekompensatę poniesionych kosztów pogrzebu i wybudowania nagrobka. Jako podstawę swojego roszczenia powodowie powołali przepis art. 446 § 3 i 4 k.c. Wskazali ponadto, że dochodzone pozwem kwoty są adekwatne w kontekście doznanej przez nich szkody i krzywdy, szczegółowo przedstawionych w uzasadnieniu pozwu.

W odpowiedzi na pozew strona pozwana (...) S.A. wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu, podnosząc, że w toku przeprowadzonego przez nią postępowania likwidacyjnego powodom zostały przyznane stosowne kwoty tytułem zadośćuczynienia i odszkodowania, uwzględniające 70% przyczynienie się poszkodowanego P. M. do zaistnienia zdarzenia z 10 sierpnia 2012 r. Jako okoliczności uzasadniające przyjęty stopień przyczynienia się strona pozwana wskazała świadomość poszkodowanego co do stanu nietrzeźwości i braku uprawnień kierowcy do prowadzenia pojazdów mechanicznych, niezapięcie pasów bezpieczeństwa oraz przekraczającą normę liczbę osób w samochodzie. Strona pozwana zarzuciła, iż schorzenia, na które powodowie mieli zapaść w wyniku krzywdy doznanej z powodu śmierci P. M., nie pozostają w związku ze zdarzeniem. Ponadto podniosła, iż niewiarygodne są twierdzenia o tym, że poszkodowany pomagał swojej siostrze w opiece nad niepełnosprawną córką, bowiem byłoby to nie do pogodzenia z jego obowiązkami szkolnymi. W ocenie strony pozwanej, powodowie nie wykazali także, że poszkodowany planował w przyszłości przejąć obowiązki związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego, tym bardziej, że okoliczności tej przeczy obrany przez niego kierunek kształcenia. Jako niewykazane strona pozwana oceniła także koszty leczenia powodów oraz koszty zakupu odzieży żałobnej.

W odpowiedzi na pozew pozwany P. L. (1) wniósł o oddalenie powództwa, podnosząc, iż do przyznania zadośćuczynienia niezbędnym jest, by po stronie uprawnionego wystąpił rozstrój zdrowia, czego powodowie nie wykazali. W ocenie pozwanego, doznana przez powodów trauma związana ze śmiercią członka rodziny nie kwalifikuje przeżyć powodów jako rozstroju zdrowia, który uzasadniałby przyznanie zadośćuczynienia. Wskazał ponadto, że wyrokiem karnym został już nałożony na niego obowiązek zapłaty na rzecz powodów solidarnie zadośćuczynienia w kwocie 50.000 zł, której to kwoty powodowie nie kwestionowali. Pozwany zarzucił, że powodowie nie wykazali, jakoby, wskutek śmierci syna, doznali pogorszenia sytuacji życiowej. Jako okoliczności uzasadniające przyjęcie przyczynienia się poszkodowanego do wypadku pozwany wskazał niezapięcie pasów bezpieczeństwa oraz wiedza poszkodowanego, iż kierowca samochodu spożywał wcześniej alkohol. Pozwany podniósł, iż w toku postępowania karnego wyraził należyłą skruchę i przeprosił powodów, łagodząc tym samym doznaną przez nich krzywdę. Zarzucił dodatkowo, że jest osobą upośledzoną umysłowo, co mogło mieć wpływ na jego zdolność rozpoznania niewłaściwości postępowania, które doprowadziło do wypadku.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Nowym Sączu zasądził od pozwanych P. L. (1) i (...) S.A.:

- na rzecz powódki Z. M.: kwotę 47.833,00 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 28.230,00 zł tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty, oddalając w pozostałym zakresie powództwo Z. M.,

- na rzecz powoda A. M. (1): kwotę 32.833,00 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 18.230,00 zł tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty, oddalając w pozostałym zakresie powództwo A. M. (1),

- na rzecz powódki A. K.: kwotę 17.333,00 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 15.000,00 zł tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty, oddalając w pozostałym zakresie powództwo A. K.,

z tym zastrzeżeniem, że spełnienie świadczeń przez jednego z pozwanych, zwalnia drugiego.

Sąd ponadto zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu, nakazał pobrać solidarnie od pozwanych kwotę odpowiadającą części nieuiszczonych kosztów sądowych oraz przyznał od Skarbu Państwa na rzecz pełnomocnika z urzędu pozwanego P. L. (1) stosowne wynagrodzenie.

Powyższy wyrok zapadł po ustaleniu następującego stanu faktycznego.

P. M., urodzony (...), był synem powodów Z. M. i A. M. (1). Powodowie Z. i A. M. (2) posiadają również dwie starsze córki – powódkę A. K. oraz D. B..

P. M. zamieszkiwał w W. razem ze swoimi rodzicami, babką macierzystą oraz siostrą A. K. i jej niepełnosprawną małoletnią córką – J. K.. Uczęszczał do Technikum (...)w Zespole Szkół nr (...)(...)w G.. W maju 2013 r. miał przystąpić do egzaminu maturalnego, po którym planował podjęcie studiów zaocznych.

P. M. był bardzo pomocny w domu. Wspierał powódkę A. K. w opiece nad niepełnosprawną córką. Jeździł razem z siostrą i siostrzenicą na leczenie i rehabilitację małoletniej, które miały miejsce w całej Polsce. Pomagał wówczas w transporcie dziewczynki, nosił wózek. Małoletnia była z nim bardzo zżyta. P. M. wspierał również rodziców w prowadzeniu gospodarstwa rolnego. Powodowie posiadają gospodarstwo rolne o powierzchni około 1,4 ha, dzierżawili również pole o powierzchni 1,5 ha. Posiadali krowy, drób i świnię. P. M. wykonywał prace w polu, jeździł traktorem, kosił zboże, obsługiwał pług, sprzęt do kopania ziemniaków. Dorabiał, pracując na gospodarstwach u innych osób. Powodowie zakończyli dzierżawę jeszcze przed śmiercią syna, a zwierzęta hodowali na własny użytek.

P. M. okazjonalnie spożywał alkohol podczas spotkań ze znajomymi i rówieśnikami. Był ogólnie lubiany, postrzegano go jako osobę uczynną.

W dniu 10 sierpnia 2012 r. w godzinach wieczornych, około 20:00-21:00, P. M. wraz z grupą znajomych, w tym m.in. z P. K., M. M., M. K., M. J., D. R., przebywał w pobliżu sklepu w W. na spotkaniu towarzyskim. Obecny był tam także pozwany P. L. (1). Na spotkanie przyjechał swoim samochodem kierowanym przez M. K., który tego wieczoru nie spożywał alkoholu. P. M. i P. L. (1) nie byli bliskimi znajomymi, znali się powierzchownie. P. M. na spotkaniu przy sklepie spożywał alkohol wraz z kolegami. Alkohol spożywał również pozwany P. L. (1). W trakcie spotkania pod sklep podjechał swoim samochodem A. T.. Umówił się z obecnymi, że odprowadzi swój samochód do domu, a ktoś przyjedzie po niego i przywiezie z powrotem pod sklep samochodem P. L. (1). Kierowcą pojazdu miał być M. K., jednak P. L. (1) uparł się, że samodzielnie poprowadzi samochód. Koledzy usiłowali odebrać mu kluczyki, jednak bezskutecznie. Do samochodu wsiedli: P. L. (1) – jako kierowca, M. K. – zajmując miejsce pasażera na przednim siedzeniu, z tyłu zaś siedzieli D. R., M. J. i P. M., który w ostatniej chwili wskoczył do samochodu. A. T., po którego ww. udali się do jego miejsca zamieszkania, wsiadł do samochodu jako szósta osoba, siadając za kierowcą na kolanach D. R.. Żaden z pasażerów nie miał zapiętych pasów bezpieczeństwa. Kierujący pojazdem jechał z prędkością około 120 km/h. Pasażerowie zwracali mu uwagę, by zwolnił, szczególnie, gdy zbliżali się do zakrętu. P. L. (1) nie posłuchał jednak tych próśb. Na łuku drogi pozwany P. L. (1) utracił panowanie nad pojazdem, który zjechał na przeciwny pas ruchu, a następnie do przydrożnej skarpy i uderzył w znajdujące się tam drzewo. Na skutek uderzenia doszło do rozerwania karoserii pojazdu. Przybyły na miejsce wypadku lekarz pogotowia ratunkowego stwierdził zgon P. M., którego przyczyną były obrażenia wielonarządowe, w szczególności czaszkowo mózgowie oraz obrażenia klatki piersiowej z raną serca i wykrwawieniem do jamy opłucnowej lewej. W tym czasie pozwany P. L. (1) zbiegł z miejsca

wypadku. Poważne obrażenia poniósł również M. J., u którego stwierdzono stłuczenia brzuch, uszkodzenie dolnego bieguna nerki prawej z krwiomoczem.

Stan techniczny pojazdu w chwili zdarzenia był prawidłowy i nie miał wpływu na przebieg zdarzenia, podobnie jak zachowanie innych uczestników drogi. Wyłączną przyczyną wypadku była prędkość jazdy, umiejętności prowadzenia pojazdu kierowcy, jego sprawność fizyczna i stopień, w jakim mógł on obserwować drogę i odpowiednio wcześniej reagować na konfigurację drogi. Stężenie alkoholu we krwi pozwanego P. L. (1) wynosił co najmniej 0,7 promila.

Wyrokiem z dnia 15 lutego 2013 r. Sąd Rejonowy w G., sygn. akt II K 947/12, uznał P. L. (1) winnym tego, że w dniu 10 sierpnia 2012 r. w W. naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym w ten sposób, że kierując samochodem marki A. (...) o nr rej. (...), znajdując się w stanie nietrzeźwości przy zawartości alkoholu we krwi wynoszącej co najmniej 0,7 promila, jadąc z niebezpieczną prędkością, nie zachował należytej ostrożności i na łuku drogi stracił panowanie nad kierowanym pojazdem, zjechał na przeciwny pas ruchu i pobocze drogi, a następnie zjechał do przydrożnej skarpy, uderzając w drzewo i doprowadzając do rozerwania karoserii prowadzonego pojazdu, w wyniku czego pasażerowie pojazdu: P. M. zmarł na skutek doznanych obrażeń na miejscu zdarzenia, M. J. doznał obrażeń ciała w postaci stłuczenia brzucha, uszkodzenia dolnego bieguna nerki prawej z krwiomoczem, otarcia naskórka podudzia lewego, powodujących naruszenie czynności ciała na okres powyżej 7 dni, a następnie zbiegł z miejsca zdarzenia. P. L. (1) został skazany na karę 3 lat i 3 miesięcy pozbawienia wolności oraz na mocy art. 46 § 1 k.k. został zobowiązany do zapłaty na rzecz oskarżycieli posiłkowych – powodów A. M. (1), Z. M. i A. K. – solidarnie kwoty 50.000,00 zł w dwóch ratach: kwoty 30.000,00 zł w terminie jednego roku od uprawomocnienia się wyroku oraz kwoty 20.000,00 zł w terminie roku od zakończenia odbywania przez P. L. (1) lary pozbawienia wolności.

W czasie postępowania karnego pozwany przyznał się do popełnienia zarzucanego mu czynu i przeprosił rodzinę zmarłego P. M..

Po śmierci syna powódka Z. M. załamała się. Przez cztery miesiące przebywała na zwolnieniu lekarskim, przyjmowała silne leki antydepresyjne, leczyła się psychiatrycznie. Bezpośrednio po wypadku, z powodu doznanego szoku, została zabrana do szpitala, zainiekwajowano jej leki uspokajające. U powódki wciąż występują objawy zespołu depresyjnego o nasileniu umiarkowanym. Oprócz niezbędnego w jej przypadku leczenia psychiatrycznego, powódka nie korzystała z pomocy psychologicznej, zamiast tego wspomagała się wiarą w Boga, uczestniczyła w życiu kościoła. Przewlekła depresja uniemożliwia powódce normalnie funkcjonowanie i wykonywanie codziennych obowiązków.

Powód A. M. (1) przeżył śmierć syna w sposób inny niż zona. Nie okazywał swoich uczuć, ani nie uzewnętrzniał swojej żałoby. Wspierał żonę, która wymagała pomocy psychologicznej i psychiatrycznej, jednak wciąż nie pogodził się ze śmiercią syna i mimo upływu czasu nie zakończył swojej żałoby. Wraz z żoną niemal codziennie odwiedzają grób syna. W wyniku wypadku pojawiły się u niego zaburzenia nerwicowe i depresyjne, występujące jednak w lekkim stopniu i wymagające wyłącznie doraźnego stosowania środków uspokajających. Objawy nie zaburzają również codziennego funkcjonowania powoda.

Powódka A. K. również nie korzystała z leczenia psychiatrycznego bądź psychologicznego. Nie przejawiała objawów depresyjnych i nerwicowych, choć wciąż przeżywa śmierć brata i czuje z tego powodu żal i rozgoryczenie. Powódka jest w stanie samodzielnie poszukiwać pociechy i rozwiązania swojego negatywnego samopoczucia.

Powodowie pismem z dnia 6 sierpnia 2013 r. wystąpili do pozwanego (...) S.A. o zapłatę na rzecz powoda A. M. (1) kwot 75.000,00 zł odszkodowania oraz 150.000,00 zł zadośćuczynienia, na rzecz powódki Z. M. kwot 75.000,00 zł odszkodowania i 150.000,00 zł zadośćuczynienia, a na rzecz A. K. kwot 50.000,00 zł odszkodowania i 100.000,00 zł zadośćuczynienia. Pismo zostało doręczone pozwanemu (...) S.A. w dniu 9 sierpnia 2013 r.

Ostatecznie na podstawie decyzji z dnia 10 września 2013 r., 3 października 2013 r. i 19 listopada 2013 r. pozwany (...) S.A. wypłacił powodom A. i Z. M. kwoty po 10.500,00 zł tytułem zadośćuczynienia i kwoty po 3.500,00 zł tytułem odszkodowania, a powódce A. K. kwotę 6.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia. Ponadto strona pozwana wypłaciła

powodom Z. i A. M. (1) kwotę 3.690,00 zł tytułem wydatków pogrzebowych. Powyższe kwoty stanowiły 30% kwot uznanych przez (...) S.A., który przyjął przyczynienie się zmarłego P. M. do zdarzenia na poziomie 70%.

Powódka Z. M. pracuje jako kucharka w Domu Pomocy (...) w G., uzyskując minimalne wynagrodzenie. Do dziś jest leczona psychiatrycznie (w tym farmakologicznie) ze względu na skutki zdarzenia, w którym śmierć poniósł jej syn. Po powrocie do pracy jeszcze kilkakrotnie przebywała na zwolnieniu lekarskim przez okresy około miesiąca. Choruje również na schorzenia tarczycy oraz nadciśnienie, ma zaplanowany zabieg operacyjny żyłaków oraz wstawienia endoprotezy kolana.

Powód A. M. (1) jest emerytem. Obecnie pobiera emeryturę w wysokości około 2000 zł netto, wcześniej przebywał na świadczeniu przedemerytalnym. Przed wypadkiem, w którym zginął jego syn, powód był operowany – miał zabieg wstawiania endoprotezy w obydwu kolanach. Wraz z żoną prowadzą również gospodarstwo rolne o powierzchni około 1,4 ha, jednak muszą najmować osoby trzecie do wykonywania prac w polu. Ponieważ nie stać ich na najęcie pracownika, większość ziemi leży odłogiem. Schorzenia kardiologiczne powoda nie pozostają w bezpośrednim związku przyczynowym ze zdarzeniem, w którym śmierć poniósł P. M..

Powódka A. K. nie pracuje, zajmuje się niepełnosprawną córką J. K., która wymaga całodobowej opieki. Jest samotną matką, ojciec dziecka nie interesuje się jego losem. Obecnie w opiece nad córką pomagają jej rodzice, o ile pozwala im stan zdrowia, oraz siostra i jej dzieci.

Pozwany P. L. (1) jest osobą niepełnosprawną w stopniu lekkim ze względu na upośledzenie umysłowe. Z tego powodu uczęszczał do szkoły specjalnej. Po zakończeniu nauki wyjechał do pracy we W.. Za zarobione tam pieniądze, pozwany kupił samochód – A. (...), który został zarejestrowany na matkę pozwanego – M. E. (2). Mimo zakupu samochodu P. L. (1) nie zamierzał ubiegać się o prawo jazdy, ale korzystał z niego bez wymaganych uprawnień. Obecnie pozostaje w związku nieformalnym i wraz z konkubiną wychowują małoletnią córkę w wieku 11 miesięcy. Pozwany wyjeżdża do pracy we W..

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania o częściowej słuszności powództwa. Uzasadniając kwestię odpowiedzialności pozwanych za skutki wypadku z dnia 10 sierpnia 2012 r., Sąd przywołał przepisy art. 436 § 1 k.c. w zw. z art. 435 k.c. oraz art. 13 ust. 2 i art. 36 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Podkreślił przy tym, że strona pozwana (...) S.A. uznała roszczenie powodów co do zasady, przeprowadzając uprzednio postępowanie likwidacyjne i wypłacając powodom uznane przez siebie kwoty odszkodowania i zadośćuczynienia, zaś odpowiedzialność pozwanego P. L. (1) została przesądzona prawomocnym wyrokiem skazującym, którego ustaleniami sąd cywilny – na podstawie art. 11 k.p.c. – był związany w niniejszej sprawie.

Odnosząc się do zarzutu przyczynienia się poszkodowanego do zaistnienia wypadku, Sąd Okręgowy wskazał, iż, wbrew twierdzeniom powodów, wszyscy uczestnicy wypadku, w tym także P. M. wiedzieli, iż kierowcą pojazdu jest P. L. (1). Jako okoliczność istotną dla oceny stopnia przyczynienia się poszkodowanego Sąd uznał świadomość P. M. co do nietrzeźwości pozwanego P. L. (1), zaś jako niewykazane Sąd ocenił twierdzenia pozwanych o świadomości poszkodowanego co do braku uprawnień P. L. (1) do kierowania pojazdami. Z kolei odnosząc się do zarzutu pozwanych związanego z niezapięciem przez poszkodowanego pasów bezpieczeństwa, Sąd wskazał, iż pozwani nie wykazali bezpośredniego związku między tym zaniedbaniem pasażera a skutkiem w postaci śmierci. W ocenie Sądu, nie ma dowodu na to, że zapięcie pasów uchroniłoby P. M. przed śmiercią, przeciwnie – w świetle zakresu uszkodzeń samochodu – wysoce prawdopodobnym jest, iż nawet w prawidłowo zapiętych pasach bezpieczeństwa, poszkodowany – jako osoba siedząca na skrajnym siedzeniu – odniósłby poważne, być może śmiertelne obrażenia. Oceniając stopień przyczynienia się zmarłego do zdarzenia, Sąd I instancji wziął także pod uwagę takie okoliczności, jak wiek, doświadczenie życiowe i stan nietrzeźwości poszkodowanego. Mając na uwadze wszystkie ww. czynniki oraz treść art. 362 k.c., Sąd przyjął, iż poszkodowany P. M. przyczynił się do skutków zdarzenia na poziomie 50%. W ocenie Sądu, mimo młodego wieku, powinien on być świadomy niebezpieczeństwa związanego z podróżą z nietrzeźwym

kierowcą, z drugiej jednak strony poddał się presji otoczenia i panującej atmosferze. Sąd ocenił, iż w świetle naganności zachowania pozwanego P. L. (1), decyzje poszkodowanego można uznać, co najwyżej, za nierozsądne.

Oceniając oparte na art. 446 § 3 k.c. roszczenie powodów o odszkodowanie z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej po śmierci P. M., Sąd Okręgowy uwzględnił, iż zmarły świadczył wydatną pomoc w prowadzeniu gospodarstwa rolnego rodziców, a ponadto realnie wspierał powódkę A. K. w opiece nad jej niepełnosprawną córką. Obecnie, ze względu na brak sił i środków na zatrudnienie pracownika, powodowie zaniechali uprawy gruntu. Śmierć ich syna miała wpływ na spadek produktywności ich gospodarstwa rolnego oraz zwiększenie wydatków związanych z koniecznością kupowania produktów, które dotychczas powodowie uzyskiwali jako plony własnych upraw. Oceniając wysokość doznanej przez powodów szkody, Sąd wziął pod uwagę nie tylko realną stratę, ale także przyszłe korzyści, których powodowie zasadnie mogliby się spodziewać, gdyby nie doszło do śmierci P. M.. Sąd miał na uwadze również to, że powódka Z. M. od śmierci syna pozostaje w leczeniu psychiatrycznym, a okresowe pogorszenia stanu jej zdrowia ograniczają jej zdolność do uzyskiwania środków na utrzymanie rodziny. Ostatecznie Sąd przyjął, iż w wyniku śmierci P. M. sytuacja życiowa powodów uległa pogorszeniu, a okoliczność ta stała się podstawą przyznania stosownego odszkodowania, pomniejszonego z uwagi na 50% stopień przyczynienia się poszkodowanego do skutków wypadku. Ponadto, na podstawie art. 446 § 1 k.c., Sąd zasądził na rzecz powodów A. M. (1) i Z. M. odpowiednią kwotę tytułem zwrotu poniesionych przez nich, a niewypłaconych przez ubezpieczyciela, kosztów pogrzebu syna.

Przywołując treść art. 446 § 4 k.c., stanowiącego podstawę roszczenia powodów o zadośćuczynienie, Sąd podkreślił, że celem zadośćuczynienia jest kompensacja doznanej krzywdy, czyli złagodzenie cierpienia psychicznego wywołanego śmiercią osoby najbliższej i pomoc pokrzywdzonemu w dostosowaniu się do zmienionej w związku z tym sytuacji. Jako bezsporne Sąd uznał, iż śmierć dziecka i młodszego brata zawsze stanowi traumatyczne, bardzo bolesne doświadczenia dla jego rodziców i rodzeństwa. Oceniając krzywdę powodów, Sąd Okręgowy wziął pod uwagę, że powodowie byli silnie związani emocjonalnie ze zmarłym, w ich rodzinie panowały poprawne, zdrowe i bliskie relacje. P. M. jako osoba uczynna był pomocą dla swojej siostry i zabezpieczeniem na starość swoich rodziców. Mając na uwadze negatywne dla zdrowia powódki Z. M. skutki śmierci syna i intensywność jej cierpień, Sąd ocenił jako usprawiedliwione zgłoszone przez nią żądanie o zadośćuczynienie. Za wygórowane uznał natomiast roszczenia powoda A. M. (1) i powódki A. K.. Wskazał przy tym, że powód A. M. (1) nie doznał w wyniku śmierci syna uszczerbku na zdrowiu psychicznym, a proces żałoby przebiegał u niego dość typowo, zaś powódka A. K. nie przeżyła tak gwałtownej żałoby jak pozostali powodowie. Ponadto podkreślił, że powódka ma pod opieką niepełnosprawną córkę, która absorbuje jej czas i uwagę, co także może świadczyć o mniejszym stopniu krzywdy odczuwanej w związku ze śmiercią brata. Ustalając ostateczne kwoty zadośćuczynienia, Sąd odliczył świadczenia wypłacone przez stronę pozwaną (...) S.A. oraz kwotę 50.000 zł zasądzoną solidarnie na rzecz powodów w prawomocnym wyroku karnym w ramach orzeczonego wobec P. L. (1) środka karnego z art. 46 § 1 k.k.

Jako datę początkową naliczania odsetek Sąd Okręgowy przyjął dzień następujący po dniu upływu 30-dniowego terminu na likwidację szkody, obowiązującego stronę pozwaną (...) S.A. na mocy art. 14 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Sąd wskazał, iż strona pozwana nie wykazała żadnych szczególnych okoliczności, które uzasadniałyby ustalenie początku biegu odsetek od dnia wyrokowania.

Sąd Okręgowy, wobec zarzutów pozwanego P. L. (1), wskazał ponadto, iż okoliczności, które, zdaniem pozwanego, mogłyby wpłynąć na zakres jego obowiązku (upośledzenie pozwanego w stopniu lekkim, lożenie na utrzymanie małoletniego dziecka), nie mają znaczenia dla oceny zdolności zarobkowych pozwanego. Sąd podkreślił, że upośledzenie pozwanego nie wpływa na jego zaradność życiową, o czym świadczy fakt, iż pozwany dotychczas wyjeżdżał w celach zarobkowych za granicę, gdzie udawało mu się zarobić duże kwoty. W ocenie Sądu, pozwany posiada już doświadczenie zarobkowe, które może rozwijać, ponadto, mimo upośledzenia, może uzyskiwać dochód z prac fizycznych, do podjęcia których nie stwierdzono u niego żadnych przeciwwskazań.

Jako podstawę orzeczenia o kosztach Sąd wskazał przepisy art. 98 k.p.c., art. 102 k.p.c., a w zakresie wynagrodzenia dla pełnomocnika z urzędu pozwanego – odpowiednie przepisy rozporządzeń w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Apelację od powyższego wyroku złożyli powodowie oraz strona pozwana (...) S.A. w W..

Strona pozwana (...) S.A. zaskarżyła punkty I, III, V i VIII wyroku, zarzucając:

1. naruszenie przepisów prawa procesowego – art. 233 § 1 k.p.c., które miało wpływ na wynik sprawy – poprzez dowolną ocenę dowodów, nie znajdującą uzasadnienia w zebranych w sprawie materiale dowodowym;
2. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 446 § 4 k.c., przez błędną wykładnię i zastosowanie ww. przepisu polegająca na przyjęciu, iż w okolicznościach przedmiotowej sprawy „odpowiednią sumę zadośćuczynienia za śmierć dla powódki Z. M. stanowi kwota 150.000 zł, dla A. M. (1) 120.000 zł i dla A. K. za śmierć brata – kwota 80.000 zł;
3. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 446 § 3 k.c., przez błędną wykładnię i zastosowanie ww. przepisu polegająca na przyjęciu, iż w okolicznościach przedmiotowej sprawy stosowne odszkodowanie w związku ze śmiercią syna dla powódki Z. M. stanowi kwota 60.000 zł, dla A. M. (1) 40.000 zł i dla A. K. za śmierć brata – kwota 30.000 zł.

W oparciu o przytoczone zarzuty strona pozwana wniosła o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie I i:

- zasądzenie na rzecz powódki Z. M. kwoty 22.833 zł tytułem zadośćuczynienia – z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013 r.,

- zasądzenie na rzecz powódki Z. M. kwoty 18.230 zł tytułem odszkodowania – z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013 r.,

i oddalenie powództwa w pozostałym zakresie;

2. zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie III i:

- zasądzenie na rzecz powoda A. M. (1) kwoty 12.833 zł tytułem zadośćuczynienia – z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013 r.,

- zasądzenie na rzecz powoda A. M. (1) kwoty 8.230 zł tytułem odszkodowania – z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013 r.,

i oddalenie powództwa w pozostałym zakresie;

3. zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie V i:

- zasądzenie na rzecz powoda A. K. kwoty 2.333 zł tytułem zadośćuczynienia – z ustawowymi odsetkami od 9 września 2013 r.

i oddalenie powództwa o zadośćuczynienie w pozostałym zakresie oraz oddalenie powództwa o zapłatę odszkodowania w całości;

4. zmianę wyroku w punkcie VIII i zasądzenie kosztów na rzecz Skarbu Państwa stosownie do wyniku procesu.

Ponadto strona pozwana wniosła o zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Powodowie zaskarżyli wyrok w części, tj. w punktach II, IV oraz VI, zarzucając:

1. naruszenie przepisu postępowania, a to art. 233 § 1 k.p.c., poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego zebranego w sprawie, polegającą na tym, że Sąd I instancji w sposób niewyczerpujący rozpatrzył materiał dowodowy sprawy i wyciągnął wnioski nie wynikające z tego materiału, uznając, że:

- zasądzone na rzecz powodów kwoty z tytułu odszkodowania pokrywają rzeczywistą szkodę materialną zawierającą w sobie również przesłanki pozaekonomiczne, jakiej doznali, wskutek śmierci syna i brata,

- zasądzone na rzecz powoda A. M. (1) oraz powódki A. K. kwoty z tytułu zadośćuczynienia są adekwatne w stosunku do krzywdy, jaką ponieśli w związku ze śmiercią syna i brata, w szczególności w kontekście ich zeznań oraz treści opinii psychiatry,

- poszkodowany P. M. przyczynił się do skutków zdarzenia poprzez świadomą jazdę z pozwanym, pijanym kierowcą, fakt braku uprawnień przez kierowcę oraz nadmierna prędkość jazdy nie miały wpływu na zaistniały wypadek, zachowania pozwanego i zmarłego pasażera w czasie poprzedzającym wypadek były jednakowo naganne,

które to uchybienia miały istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, a to:

- art. 362 k.c. poprzez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu przez Sąd I instancji, iż poszkodowany P. M. przyczynił się do skutków zdarzenia na poziomie 50%,

- art. 446 § 3 k.c. poprzez błędną jego wykładnię, polegającą na zasadzeniu nieadekwatnego odszkodowania, mimo, że wskutek śmierci P. M. nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów,

- art. 446 § 4 k.c. poprzez błędną jego wykładnię, polegającą na zasadzeniu nieadekwatnego zadośćuczynienia względem powoda A. M. (1) oraz powódki A. K. w stosunku do krzywdy, jaką ponieśli w związku ze śmiercią syna i brata.

W oparciu o przytoczone zarzuty powodowie wnieśli o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części poprzez zasądzenie:

- na rzecz powoda A. M. (1) in solidum od pozwanych P. L. (1) i (...) S.A. kwoty 67.695,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r., tytułem odszkodowania, kwoty 139.500, 00 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r., tytułem zadośćuczynienia za doznana krzywdę, w miejsce kwoty 32.833,00 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 18.230,00 zł tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty,

- na rzecz powódki Z. M. in solidum od pozwanych P. L. (1) i (...) S.A. kwoty 67.695,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r., tytułem odszkodowania, kwoty 139.500, 00 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r., tytułem zadośćuczynienia za doznana krzywdę, w miejsce kwoty 47.833,00 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 28.230,00 zł tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty,

- na rzecz powódki A. K. in solidum od pozwanych P. L. (1) i (...) S.A. kwoty 50.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r., tytułem odszkodowania, kwoty 94.000, 00 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r., tytułem zadośćuczynienia za doznana krzywdę, w miejsce kwoty 17.333,00 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami liczonymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 15.000,00 zł tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 9 września 2013 r. do dnia zapłaty,

2. zasądzenie od pozwanych solidarnie na rzecz powodów kosztów procesu za I i II instancję według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w taryfowej wysokości i opłaty skarbowej od pełnomocnictwa,

ewentualnie wnieśli o:

3. uchylenie w zaskarżonej części wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W odpowiedzi na apelację powodów pozwany P. L. (1) wniósł o oddalenie apelacji powodów w całości oraz o zasądzenie od powodów na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania przed Sądem II instancji według norm przepisanych, w tym kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, ewentualnie o przyznanie kosztów pomocy prawnej z urzędu od Skarbu Państwa.

Pozwany P. L. (1) poparł apelację strony pozwanej (...) S.A., wnosząc o jej uwzględnienie w całości.

W odpowiedzi na apelację strony pozwanej (...) S.A. powodowie wnieśli o oddalenie apelacji strony pozwanej w całości oraz o zasądzenie na ich rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w taryfowej wysokości.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja powodów okazała się zasadna o tyle, że doprowadziła do zmiany zaskarżonego wyroku na skutek dostrzeżenia, iż nie uwzględniono w nim odpowiedzialności ubezpieczyciela wraz z pozwanym sprawcą szkody za spełnienie świadczenia zasądzonego na rzecz powodów w prawomocnym wyroku karnym. W pozostałej części apelacja powodów jako bezzasadna podlegała oddaleniu.

Apelacja strony pozwanej okazała się zasadna w zakresie w jakim kwestionowała wysokość zadośćuczynienia należnego powodce Z. M., a nadto w zakresie jaki dotyczył wysokości stosownego odszkodowania na rzecz powodów w rozumieniu art.446 § 3 k.c. W pozostałym zakresie jako bezzasadna podlegała oddaleniu.

Zarówno apelacja powodów, jak i apelacja strony pozwanej (...) S.A. zawierała zarzuty naruszenia prawa procesowego, tj. art. 233 § 1 k.p.c., polegające na dokonaniu przez Sąd I instancji dowolnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego. W pierwszej kolejności wskazać należy, że skuteczne postawienie zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. wymaga wykazania, iż Sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania lub doświadczenia życiowego. Natomiast zarzut dowolnego i fragmentarycznego rozważenia materiału dowodowego wymaga dla swej skuteczności konkretyzacji i to nie tylko przez wskazanie przepisów procesowych, z naruszeniem których apelujący łączy taki skutek, lecz również przez określenie, jakich dowodów lub jakiej części materiału zarzut dotyczy, a ponadto podania przesłanek dyskwalifikacji postępowania sądu pierwszej instancji w zakresie oceny poszczególnych dowodów na tle znaczenia całokształtu materiału dowodowego oraz w zakresie przyjętej podstawy orzeczenia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, stawiany zaskarżonemu wyrokowi zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. jest chybiony. Dokonana przez Sąd Okręgowy ocena zgromadzonego materiału dowodowego jest prawidłowa. Sąd I instancji odniósł się do wszystkich zgromadzonych w postępowaniu dowodów, zarówno z dokumentów, jak i dowodów osobowych. Dokonał analizy tych dowodów z precyzyjnym wskazaniem, którym z nich i z jakich powodów odmówił wiarygodności. Zastosowane przy tym kryteria oceny również nie budzą zastrzeżeń co do ich prawidłowości.

Sąd Okręgowy, uznając za rzeczową opinię biegłego psychiatry, poczynił na jej podstawie prawidłowe i pełne ustalenia faktyczne odnośnie skutków wypadu, w którym śmierć poniosła osoba bliska powodom, w zakresie ich zdrowia psychicznego oraz przebiegu procesu żałoby. Jakkolwiek – o czym niżej - znaczenie prawne prowadzenia powyższego dowodu z uwagi na cel świadczeń wynikających z art. 446 k.c. wywołuje wątpliwości. Dla ustalenia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy kluczowe bowiem były zeznania samych powodów, które Sąd Okręgowy ocenił jako wiarygodne, a strona pozwana nie wykazała, by ocenie tej towarzyszył jakiś konkretny błąd w rozumowaniu. Okoliczności dotyczące pogorszenia sytuacji życiowej Sąd ustalił nie tylko na podstawie zeznań powodów, ale także na podstawie zeznań sąsiadki powodów oraz córki Z. i A. M. (1), którzy to świadkowie mieli okazję osobiście zaobserwować zmiany zaszłe w życiu powodów po śmierci P. M..

Ponadto zauważyć należy, że jakkolwiek podniesiony przez apelujących zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. ma formalnie charakter procesowy, to z treści uzasadnień obu apelacji wynika, iż zasadnicza część argumentów mających przemawiać za zasadnością przedmiotowego zarzutu dotyka zagadnień materialnoprawnych, tj. przesłanek przyznania i ustalenia wysokości odszkodowania i zadośćuczynienia, o których będzie mowa w dalszej części uzasadnienia.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny ocenił zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. jako chybiony i przyjął za własne ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd I instancji.

Odnosząc się do zarzutu obrazy prawa materialnego, tj. art. 446 § 4 k.c., wskazać należy, że trudne jest określenie wysokości zadośćuczynienia, należnego za niemajątkowy uszczerbek w psychice i stanie emocjonalnym powodów. Przy przyznawaniu odpowiedniej sumy osobom pokrzywdzonym podstawowym kryterium winien być rozmiar ujemnych następstw w ich sferze psychicznej, celem zadośćuczynienia jest bowiem zrekompensowanie i złagodzenie doznanej przez nich krzywdy moralnej. Do kategorii krzywdy kompensowanej zadośćuczynieniem pieniężnym na podstawie art. 446 § 4 k.c. zalicza się w piśmiennictwie i judykaturze w szczególności takie uszczerbki niemajątkowe wywołane śmiercią osoby najbliższej, jak: wstrząs psychiczny, cierpienia psychiczne, spadek sił życiowych, przyspieszenie rozwoju choroby, uczucie smutku, tęsknoty, żalu, poczucie osamotnienia, utrata wsparcia, rady, towarzystwa, niemożność odnalezienia się w nowej sytuacji, zaburzenia w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny, pozbawienie osobistych starań rodziców o utrzymanie i wychowanie dziecka, poczucie sieroctwa, niższej wartości wobec rówieśników, zachwianie poczucia bezpieczeństwa, pogorszenie ogólnej sytuacji życiowej dziecka (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10, 10 maja 2012 r., IV CSK 416/11, 20 grudnia 2012 r., IV CSK 192/12, 7 marca 2014 r., IV CSK 374/13, 27 czerwca 2014 r., V CSK 445/13). Ustalenie tych okoliczności faktycznych nie wymaga poszukiwania wiadomości specjalnych (o ile nie łączą się z okolicznością związaną z przyspieszeniem choroby) w warunkach znaczenia treści omawianego przepisu. Jego istota jako łącząca się ze szczególną odpowiedzialnością sprawcy deliktu względem pośrednio poszkodowanych osób bliskich bezpośrednio poszkodowanego jest bowiem możliwa do ustalenia na podstawie innych środków dowodowych. W tym kontekście dowód z opinii biegłych przeprowadzony w sprawie uznaje Sąd Apelacyjny jako posiłkowy i jedynie potwierdzający podstawowe prawdy o człowieku związane z różnorodnością ludzkich odczuć wynikających z utraty osoby bliskiej.

W tym miejscu wymaga wskazania, że określenie wysokości zadośćuczynienia za doznaną krzywdę stanowi istotny atrybut sądu merytorycznie rozstrzygającego sprawę w I instancji. Korygowanie przez Sąd II instancji zasądzonego zadośćuczynienia może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, mających wpływ na jego wysokość, jest ono niewspółmiernie nieodpowiednie, a zatem rażąco niskie, albo rażąco wygórowane (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2007 r., sygn. akt I CSK 165/07, OSNC-ZD 2008/3/66, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2004 r., sygn. akt I CK 219/04, LEX nr 146356 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 1970 r., sygn. akt III PRN 39/70, OSNC 1971/3/53). W analizowanej sprawie Sąd Okręgowy opisując wstrząs wywołany śmiercią syna, reakcje żałoby, a także model życia powodów przed i po śmierci P. M., prawidłowo uwzględnił wszystkie kryteria rzutujące na wysokość zadośćuczynienia. Jedyne aspekty, które pozwała Sądowi Apelacyjnemu na dokonanie korekty zasądzonego zadośćuczynienia łączy się z tym, że oboje rodzice w równym stopniu dostrzegali ów poziom krzywdy, skoro w tej samej wysokości domagali się zapłaty zadośćuczynienia. Odwołując się przy tym do praktyki orzeczniczej związanej z zasadzaniem w podobnych sprawach powyższych świadczeń nie można także nie dostrzec, że zasądzane świadczenia oscylują w granicach do 100 000 zł. W tym kontekście ustalone przez Sąd I instancji zadośćuczynienie w wysokości 50% wyższej od maksymalnych jawi się jako rażąco wygórowane. Z drugiej strony kwota 120 000 zł mimo swej znacznej wysokości nie razi zawyżeniem, co uwzględniając możliwe granice korekty orzeczniczej wysokości świadczeń upoważnia Sąd Apelacyjny do jej zaakceptowania.

Dodatkowo pomimo, że skutki w zakresie zdrowia psychicznego, w związku ze śmiercią P. M., najdotkliwiej poniosła powódka Z. M., to nie może umykać z pola widzenia i to, że ich skala pozostaje poza normalnym związkiem przyczynowym o jakim mowa w art. 361 § 1 k.c.. Oprócz przekonania wynikającego z doświadczenia życiowego, że śmierć dziecka jest traumatycznym przeżyciem dla każdego rodzica (pozostającego w normalnych

relacjach z dziećmi) , ich krzywdę potwierdziły czynniki obiektywne, takie jak stały uszczerbek na zdrowiu, konieczność kontynuowania leczenia psychiatrycznego, niezakończenie procesu żałoby oraz utrudnienie codziennego funkcjonowania powódki i konieczność wspierania w tym czasie żony przez powoda – osoby in natura o odmiennej od powódki konstrukcji psychicznej Nie bez znaczenia dla oceny krzywdy powodów jest także fakt, iż zdarzenie, w którym P. M. poniósł śmierć, miało charakter nagły i niespodziewany. Powodowie do dziś nie pogodzili się ze stratą bliskiej im osoby, o czym z pewnością świadczą konieczność kontynuowania leczenia psychiatrycznego przez powódkę Z. M. oraz wskazania co do podjęcia terapii psychologicznej przez powodów A. M. (1) i powódkę A. K. I o ile więź między zmarłym a Z. M. i A. M. (1), jako więź między dzieckiem i rodzicami, była z pewnością silniejsza niż więź poszkodowanego z siostrą A. K., to nie można tracić z pola widzenia, że powódka A. K. mieszkała z poszkodowanym, miała z nim stały kontakt, brat był dla niej dużym wsparciem, zatem ich relacje były także bardzo zażyłe i ciepłe.

Wbrew twierdzeniom powodów, Sąd I instancji wziął pod uwagę wszystkie wnioski płynące z opinii biegłego psychiatry. Dał temu wyraz w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Z tych względów uznał Sąd Apelacyjny, że dla obojga rodziców należyne jest zadośćuczynienie w wysokości po 120 000 zł a na rzecz A. K. – w wysokości 80 000 zł (z pominięciem kwestii przyczynienia do wypadku bezpośrednio poszkodowanego)

Pozostałe argumenty powodów, mające na celu wykazanie nieuzasadnionego zaniżenia świadczeń należnych powodom, jak i argumenty strony pozwanej co do zawyżenia przedmiotowych świadczeń, uznać należy za nieuzasadnione.

Odnosząc się do podniesionego przez skarżących zarzutu naruszenia art. 446 § 3 k.c., w pierwszej kolejności wskazać należy, że precyzyjne określenie szkody podlegającej naprawieniu na podstawie art. 446 § 3 k.c. jest trudne ze względu na brak ustawowych kryteriów jej miarkowania. Wpływ na określenie należnych powodom kwot tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej ma szereg okoliczności, o których traktują nie tylko przepisy obowiązującego prawa ale również dotychczasowe orzecznictwo sądowe i stanowisko doktryny. Zgodzić się należy z apelującym ubezpieczycielem, że art. 446 § 3 k.c., ściśle interpretowany, nie ma na celu wynagrodzenia szkody niemajątkowej, związanej ze śmiercią bezpośrednio poszkodowanego, choć w pojęciu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej mieszczą się niejednokrotnie trudne do uchwycenia uszczerbki natury niemajątkowej. Odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. jest jednak zasadne jedynie wówczas, gdy te trudne do uchwycenia uszczerbki mają wpływ na ogólnie pojmowaną sytuację życiową poszkodowanego. Niewątpliwie bowiem powyższe odszkodowanie nie może być przyznane za same tylko cierpienia moralne doznane z powodu śmierci osoby najbliższej, temu bowiem celowi służy zasadniczo regulacja prawna z art. 446 § 4 k.c.

Tytułem przykładu przywołać można wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 czerwca 2016 r., sygn. akt I ACa 327/16 w myśl którego art. 446 § 3 k.c. mówi o odszkodowaniu "stosownym", a nie "należnym", co oznacza, że nie ma obowiązku ustalania wszelkich szkód powstałych w związku ze śmiercią najbliższego członka rodziny. Ocena pogorszenia sytuacji życiowej i stopnia jego rozległości w znaczeniu sfer życia, których dotknęło, powinna być prowadzona w oparciu o szczegółową analizę położenia, w jakim znajduje się osoba uprawniona z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, które mają wpływ na jej warunki życiowe. Odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. obejmuje te szkody, które nie ulegają uwzględnieniu przy zasądzeniu renty. Trzeba jednak stanowczo podkreślić i to wbrew oczekiwaniom powodów, że sam ból, poczucie osamotnienia, krzywdy i zawiedzionych nadziei po śmierci osoby bliskiej nie stanowią podstawy do żądania odszkodowania na podstawie art. 446 § 3 k.c. odszkodowanie może zostać zasądzone dopiero wówczas, gdy te negatywne emocje wywołały osłabienie aktywności życiowej i motywacji do przezwycięzania trudności dnia codziennego.

Nie ma co do tego wątpliwości, że śmierć syna wpłynęła negatywnie na aktywność życiową rodziców. Pogorszenia sytuacji życiowej, o którym mowa w tym przepisie nie można sprowadzać do prostego zmniejszenia dochodów lub zwiększenia wydatków najbliższych członków rodziny zmarłego. Odszkodowanie, o którym mowa w art. 446 § 3 k.c., powinno uwzględniać nie tylko okoliczności konkretnej sprawy, ale także wartość ekonomiczną odszkodowania - musi ono wyrażać taką kwotę, która odczuwalna jest jako realne, adekwatne przysporzenie zarówno przez uprawnionego,

jak i z obiektywnego punktu widzenia uwzględniającego ocenę większości rozsądnie myślących ludzi (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 czerwca 2008 r., VI ACa 686/2007).

W niniejszej sprawie Sąd I instancji prawidłowo ustalił, że zmarły P. M. był realnym wsparciem dla swoich rodziców prowadzących gospodarstwo rolne. Wartościując jako „stosowne” odszkodowanie nie można jednak pomijać, że wysokość tego odszkodowania nie obejmuje świadczeń alimentacyjnych (art. 446 § 2 k.c.). Nie można także pomijać, że skala planów życiowych syna powodów nie gwarantowała stałej pomocy rodzicom uwzględniając niezrealizowane plany edukacyjne i zawodowe ich syna. Uwzględniając te wszystkie aspekty uznał Sąd Apelacyjny za stosowne kwoty po 40 000 zł (przed uwzględnieniem przyczynienia) z tytułu odszkodowania za znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej.

Dla powódki A. K. pogorszenie sytuacji wiązało się z utratą pomocy P. M. w opiece nad niepełnosprawną córką. W ocenie Sądu Apelacyjnego nie ma znaczenia fakt, iż ustawowy obowiązek wspierania córki powódki spoczywał nie na zmarłym, lecz na ojcu dziecka. Poszkodowany P. M. do chwili tragicznego wypadku faktycznie pomoc tę świadczył. Stan utraty pomocy życiowej świadczonej przez zmarłego siostrze przed wypadkiem stał się nieodwracalny i stanowi o istotnym pogorszeniu jej sytuacji życiowej Tym niemniej wartość tej szkody jest zdecydowanie niższa od tej którą ponieśli rodzice. W ocenie Sądu Apelacyjnego uwzględniając szacunkową wartość tej pomocy w skali kilku lat, to nie przewyższa ona sumy 2 000 zł. Pozostałe aspekty strat związanych ze śmiercią P. M. (związane z efektami jego pracy w gospodarstwie rolnym rodziców) uwzględnione zostały w ramach odszkodowania zasądanego na rzecz rodziców zmarłego.

Odnosząc się do podniesionego przez powodów zarzutu naruszenia art. 362 k.c., w pierwszej kolejności zaznaczyć należy, że decyzja o obniżeniu odszkodowania (zadośćuczynienia) z uwagi na przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody jest uprawnieniem sądu, przy czym konieczne jest rozważenie wszystkich okoliczności in casu, w wyniku konkretnej i zindywidualizowanej oceny. Do okoliczności, o których mowa w art. 362 k.c., zaliczają się m.in. wina lub nieprawidłowość zachowania poszkodowanego, porównanie stopnia winy obu stron, rozmiar doznanej krzywdy i ewentualne szczególne okoliczności danego przypadku, a więc zarówno czynniki subiektywne, jak i obiektywne. Samo przyczynienie ma charakter obiektywny, a elementy subiektywne mają znaczenie dopiero na etapie "miarkowania" odszkodowania. Natomiast porównanie stopnia winy stron, jak również sytuacja, w której tylko sprawcy można winę przypisać, mają niewątpliwie istotne znaczenie przy określaniu ewentualnego "odpowiedniego" zmniejszenia obowiązku odszkodowawczego. Dodać też trzeba, iż w świetle utrwalonego w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych poglądu nawet przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody nie oznacza automatycznie obowiązku proporcjonalnego zmniejszenia należnych świadczeń (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 27 marca 2013 r., I ACa 1/13, opubl. w LEX nr 1298948, wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 22 marca 2013 r., I ACa 911/12, opubl. w LEX nr 1294715, wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 6 lutego 2013 r., I ACa 803/12, opubl. w LEX nr 1289371).

W świetle powyższych uwag, zarzuty o błędnym ustaleniu przez Sąd I instancji stopnia przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody, nie zasługują na uwzględnienie. Wystarczy wskazać, iż już sam fakt spożycia napoju alkoholowego przed jazdą z kierowcą uważa się za znaczne przyczynienie się do powstania szkody (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1985 r., IV CR 412/85, Lex nr 5221), co w praktyce orzeczniczej oznacza przyczynienie się już na poziomie 50%. Zdaniem Sądu Apelacyjnego poszkodowany mając 19 lat winien był, jako osoba pełnoletnia, zdawać sobie sprawę z naganności swojego postępowania: podjęcia decyzji jazdy samochodem kierowanym przez osobę spożywającą bezpośrednio przed jazdą alkohol. Także niezapięcie pasów bezpieczeństwa stanowiło obiektywne naruszenie obowiązujących przepisów ruchu drogowego i negatywnie wpływało na bezpieczeństwo poszkodowanego. Wskazane wyżej okoliczności winny były zostać objęte jego świadomością jako niewłaściwe i niosące z sobą określone niebezpieczeństwa i konsekwencje. Reasumując, także w tym zakresie apelacja powodów była bezzasadna, albowiem ustalenia Sądu były prawidłowe, oparte na właściwej ocenie dowodów, w konsekwencji Sąd I instancji właściwie zastosował przepis art. 362 k.c.

W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy właściwie przyjął konstrukcję prawną odpowiedzialności solidarnej nieprawidłowej pozwanych. Uprawnione było także uwzględnienie – przy ustalaniu wysokości świadczeń należnych

powodom – zadośćuczynienia przyznanego powodom od pozwanego P. L. (1) w prawomocnym wyroku karnym. Sąd Okręgowy nie zaznaczył jednak w swoim rozstrzygnięciu, że także w zakresie zadośćuczynienia orzeczonego na podstawie art. 46 k.k. ubezpieczyciel odpowiada ze sprawcą szkody in solidum. Oznacza to, że jeżeli świadczenie orzeczone na mocy art. 46 k.k. zostało uiszczone przez sprawcę szkody na rzecz pokrzywdzonego, to jego zadośćuczynienie przyznawane w procesie cywilnym ulega obniżeniu o wartość zapłaconego świadczenia. Natomiast, jeżeli świadczenia te nie zostały spełnione przez sprawcę, zaznaczenia w wyroku wymaga fakt, iż do kwoty zasądzonego już w postępowaniu karnym zadośćuczynienia ubezpieczyciel odpowiada ze sprawcą szkody in solidum. W realiach sprawy oznacza to, że w sytuacji, w której zakres świadczenia ustalonego przez Sąd I instancji został ustalony na rzecz każdego z powodów na określonym poziomie, z czego kwota 50.000 zł (podzielona po równo na rzecz każdego z powodów) urzeczywistniona została wyrokiem sądowym wydanym w sprawie karnej, a ostatnie ze świadczeń zostało dotychczas spełnione przez sprawcę szkody tylko w zakresie kwoty 1800 zł, to odpowiedzialność pozwanego ubezpieczyciela co do pozostałej kwoty 48.200,00 zł trwa nadal i nie ma podstaw dla jej pominięcia w ramach niniejszego postępowania. Zaznaczyć należy, że żadna ze stron nie podnosiła zarzutu związanego z nieuwzględnieniem odpowiedzialności in solidum pozwanego ubezpieczyciela w zakresie kwoty zadośćuczynienia zasądzonego od sprawcy wypadku w wyroku karnym. Sąd Apelacyjny miał jednak obowiązek wziąć pod uwagę ww. uchybienie Sądu Okręgowego z urzędu i poczynić uzupełniające ustalenia faktyczne w zakresie kwoty dotychczas uiszczonej przez pozwanego P. L. (1) w wykonaniu środka karnego orzeczonego wobec niego w skazującym wyroku karnym Sądu Rejonowego w Gorlicach z dnia 15 lutego 2013 r., sygn. akt II K 947/12. W ocenie Sądu Apelacyjnego z uwagi na podzielny charakter tej części świadczenia pieniężnego i brak podstaw prawnych dla przyjęcia solidarności czynnej powodów, powyższą kwotę 48 200 zł podzielono na trzy równe części.

W świetle powyższego sposób rozliczenia świadczeń należnych powodom od pozwanego ubezpieczyciela oraz pozwanego przedstawia się następująco;

- od pozwanych P. L. (1) i (...) Spółki Akcyjnej w W. w ramach określonej wyrokiem odpowiedzialności in solidum na rzecz:

a/ powódki Z. M. kwota 50 962,30 złotych stanowiącą wynik następującego zabiegu matematycznego:

120 000 (zadośćuczynienie z art. 446 § 4 k.c.) + 40 000 (odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c.) + 6 150 (odszkodowanie z art. 446 § 1 k.c.) : 2 (przyczynienie) – 10. 500 (wyplacone zadośćuczynienie) – 3000 (wyplacone odszkodowanie z art.446 § 3 k.c.) – 1845 (wyplacone odszkodowanie z art. 446 §1 k.c.) – 600 (świadczenie spełnione przez pozwanego P. L.) – 16 066,70 (podzielone między powodów świadczenie określone wyrokiem skazującym pozwanego P. L.)

b/ powoda A. M. (1) kwotę 50 962,30 zł stanowiącą wynik następującego zabiegu matematycznego:

120 000 (zadośćuczynienie z art. 446 § 4 k.c.) + 40 000 (odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c.) + 6 150 (odszkodowanie z art. 446 § 1 k.c.) : 2 (przyczynienie) – 10. 500 (wyplacone zadośćuczynienie) – 3000 (wyplacone odszkodowanie z art.446 § 3 k.c.) – (...) (wyplacone odszkodowanie z art. 446 §1 k.c.) – 600 (świadczenie spełnione przez pozwanego P. L.) – 16 066,70 (podzielone między powodów świadczenie określone wyrokiem skazującym pozwanego P. L.)

c/ powódki A. K. kwotę 18.332,30 zł stanowiącą wynik następującego zabiegu matematycznego:

80 000 (zadośćuczynienie z art. 446 § 4 k.c.) + 2 000 (odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c.) : 2 (przyczynienie) – 6 000 (wyplacone zadośćuczynienie) – 600 (świadczenie spełnione przez pozwanego P. L.) – 16 066,70 (podzielone między powodów świadczenie określone wyrokiem skazującym pozwanego P. L.).

- od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz każdego z powodów po :16 066,70 zł świadczenia wynikającego z punktu III prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w G.z dnia 15 lutego 2013 r, sygnatura akt II K 947/12.

Rozstrzygnięcia obejmujące obowiązek świadczenia pozwanych połączono jednocześnie w ramach ich współodpowiedzialności jako solidarności nieprawidłowej z treścią orzeczenia wydanego w sprawie karnej.

Zauważenia bowiem wymaga, że przyjęte przez Sąd Okręgowy rozwiązanie de facto doprowadziło do zaniżenia świadczeń należnych powodom z tytułu zadośćuczynienia od ubezpieczyciela. W ocenie Sądu Apelacyjnego – istota żądań powodów łączyła się z zapłatą świadczenia pieniężnego w postaci odszkodowania wynikającego ze skumulowanej podstawy faktycznej i prawnej. Tak określone żądania nie wymagały – z wyłączeniem części kwoty zasądzonej innym tytułem egzekucyjnym – odrębnego określenia dla każdego z rodzajów odszkodowań, jak to uczynił Sąd I instancji, tym bardziej gdy się zważy treść art. 1025 k.p.c. Obowiązek prawny określania tytułu zasądanego świadczenia pieniężnego łączy się z zasadą pierwszeństwa (uprzywilejowania) w rozumieniu ostatniego z przepisów i z racji czytelności tytułu egzekucyjnego nie powinien być wykładany rozszerzająco, tym bardziej, że kwestie dotyczące elementów zasądanego nieuprzywilejowanego świadczenia pieniężnego stanowić powinny treść uzasadnienia orzeczenia (art.328 § 2 k.p.c.).

Z tych przyczyn orzeczono o zmianie zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

W pozostałym zakresie apelacja powodów oraz apelacja strony pozwanej (...) S.A. okazały się bezzasadne, w związku z czym Sąd Apelacyjny – na podstawie art. 385 k.p.c. – orzekł o ich oddaleniu.

Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego zostało oparte o przepis art. 100 k.p.c., zważając, że ostateczne rozliczenie szkody dokonane zostało na podstawie oceny sądu.

SSA Wojciech Kościółek SSA Barbara Górczanowska SSA Sławomir Jamróg